

К. П. ГАВРИЛОВСЬКА¹, Л. М. ФАЛЬКОВСЬКА¹, Л. В. МУЗИЧКО²

СОЦІАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ САМОТНІХ ЖІНОК У СУЧАСНОМУ СВІТІ

¹Житомирський державний університет ім. Івана Франка; ²Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана <levkon23@gmail.com>

Метою даної роботи є виявлення чинників соціального благополуччя самотніх жінок. З'ясовано, що велике значення для переживання соціального благополуччя має соціальне середовище, в якому перебувають самотні жінки, ставлення до них з боку оточуючих. Проведено емпіричне дослідження в рамках психосемантичного підходу. Результати дослідження демонструють наявність негативного ставлення чоловіків до самотніх жінок, що виховують одну дитину чи кількох дітей. Існує необхідність продовжити дане дослідження з метою виявити суб'єктивні переживання самотніх жінок з приводу своєї самотності. Цінність даного дослідження полягає у виявленні проблеми низького рівня толерантності й прийняття по відношенню до самотніх жінок, що потребує пошуку шляхів покращення цієї ситуації.

Ключові слова: соціальне благополуччя, самотність, самотня жінка, самотня мати, образ самотньої матері, маскулінізм, негативні емоції

Вступ. Проблема соціального благополуччя особистості на сучасному етапі розвитку суспільства є вкрай актуальною. Держава поступово відмовляється як від своїх функцій контролю і турботи про громадян, так і від претензій на забезпечення їх соціального благополуччя. Складається ситуація, коли перед особистістю постає необхідність брати відповідальність за своє життя виключно на себе. У пострадянських країнах цей процес вибудовування своєї суб'єктності суттєво ускладнюється звичкою колишніх радянських людей до патерналізму. Нині ж поступово приходить розуміння того, що сама особистість є джерелом тих змін, які з нею відбуваються, і саме вона несе максимум відповідальності за наслідки всіх прийнятих рішень. Поряд із цим, безумовно позитивним явищем, можна відмітити і деякі негативні. Зокрема, ситуація соціального безладу, невизначеності, правового нігілізму, прояви соціальної несправедливості, необхідність нести всю відповідальність за події свого життя, може становити суттєву загрозу для психічного здоров'я особистості. Це може проявитися як зневіра у своїх силах, надмірна невротизація, тривожно-депресивні розлади тощо. Загалом, вищезазначені трансформаційні процеси можуть стати причиною зниження соціальної активності, глибоких внутрішніх переживань та хвороб – як фізичних, так і психічних.

Особливо гострою проблема соціального благополуччя в сучасних умовах є для незахищених верств населення: пенсіонерів, інвалідів, сиріт, самотніх матерів. У них наявні складні умови життя, обмеженість ресурсів для самореалізації, вибудовування суб'єктності та досягнення й збереження соціального благополуччя – все це створює для вищезазначених категорій людей величезні ризики в плані збереження свого психічного здоров'я. Дуже болючими всі вищезазначені проблеми є для категорії самотніх жінок, особливо тих, що виховують одну дитину чи кількох дітей. Така жінка несе відповідальність не лише за свою долю, але і за долю (долі) своїх нащадків. Допомога держави, соціуму дуже часто або відсутня взагалі, або є мінімальною. У своєму дослідженні ми прагнемо описати феномен соціального благополуччя самотніх жінок, виявити його складові.

Мета статті – аналіз феномену та чинників соціального благополуччя самотніх жінок, що самостійно виховують дитину (дітей).

Теоретична частина. Дослідженням феномену соціального благополуччя займалися такі дослідники, як Г. В. Разинський, О. Ю. Костіна, М. О. Батурин, С. О. Башкатов, Н. В. Гафарова та ін. Психологічні аспекти самотності досліджувала О. І. Скорова. С. Г. Корчагіна описала види самотності та психологічні ме-

ханізми її виникнення. Дослідженням проблеми самотніх матерів займалися: М. А. Мягкова (опис психологічних типів самотніх матерів), Б. І. Кочубей (проаналізовано основні помилки, які здійснює самотня мати в процесі виховання дитини), Я. Е. Болдова (вивчення ставлення різних вікових категорій населення до самотніх матерів) та ін. Ми можемо відзначити брак емпіричних досліджень умов соціального благополуччя самотніх жінок, зокрема особливостей ставлення до них з боку чоловіків.

Слід чітко визначитися із тим, як ми розуміємо термін «соціальне благополуччя». Традиційно цей феномен є предметом уваги представників багатьох гуманітарних наук, особливо соціологів. Так, Г. В. Разинський [9] на матеріалі власних емпіричних досліджень виявив чинники, що визначають соціальну поведінку людей і оцінку ними свого соціального благополуччя. До переліку увійшли: соціокультурні чинники (рівень освіти, рівень правосвідомості); соціально-адаптаційні чинники (ставлення до ринку); соціально-стратифікаційні (ставлення до соціальної диференціації); матеріально-статусні чинники (оцінка рівня свого матеріального стану); поведінково-оціночні чинники (рівень включеності в спільноту, вибір стратегії поведінки в кризовий період, оцінка соціального самопочуття). Як бачимо, автор концентрує увагу переважно на суб'єктивних відчуттях, що демонструють оціночне ставлення до різних сторін реальності.

О. Ю. Костіна [6] вважає, що благополуччя людини визначають, насамперед, три фундаментальні фактори: матеріальний добробут, здоров'я, безпека. В мультикомпонентній структурі соціального добробуту вона визначає наступні показники: матеріальне благополуччя (рівень доходу, житлові умови); фізичне благополуччя (стан здоров'я, самопочуття, особиста безпека); соціальне благополуччя у вузькому сенсі (міжособистісні стосунки, участь в житті соціуму, задоволеність своїм соціальним статусом і соціальними ролями); емоційне благополуччя (позитивне функціонування особистості, особистісний ріст, соціальний статус, психічне здоров'я, стрес, вірування і переконання); професійне благополуччя (професійні компетенції, продуктивність праці). Варто зазначити, що досягнення благополуччя тільки в одній з цих сфер не означає досягнення соціального благополуччя в цілому. Для нас безумовну цінність даної моделі становить акцент на наявності соціального благополуччя у вузькому сенсі (міжособистісні стосунки, соціальні ролі). Ми вважаємо, що позитивні міжособистісні стосунки, можливість бути прийнятою, поцінованою, відсутність осуду та образ, є основою соціального благополуччя особистості.

М. О. Батурин та співавт. [1] запропонували теоретичну модель особистісного благополуччя. До своєї моделі вони включили чотири рівні: рівень зовнішніх (позаособистісних) факторів (біологічні, соціальні і матеріальні блага); рівень особистісних факторів (властивості темпераменту, базові властивості особистості й позитивні риси характеру); рівень міжособистісних факторів (позитивні вчинки і дії, досягнуті сприятливі міжособистісні відносини і сукупність соціально-значущих досягнень); рівень суб'єктивно-особистісних факторів (емоції, оцінки, судження з приводу результатів своєї позитивної активності). Результати позитивної міжособистісної активності стають фактором, що забезпечує особистісне благополуччя, вони є схваленими і оціненими з боку значущих інших людей і отримують високу позитивну оцінку самого суб'єкта. Отже, крім внутрішньоособистісних факторів на суб'єктивне благополуччя особистості впливають суб'єктивні оцінки зовнішніх об'єктивних факторів благополуччя, і позитивні міжособистісні взаємодії.

Таким чином, для проведення дослідження за його категоріальну основу ми обираємо визначення соціального благополуччя у його вузькому розумінні: як наявність позитивних міжособистісних взаємодій, безумовного прийняття жіночої самотності на рівні соціуму, позитивного ставлення і розуміння.

Досить цікавим для нас у контексті вивчення жіночої самотності є дослідження М. А. Мягкової [7], яка визначила три типи самотніх матерів: «позитивна», «свідома» та «традиційна мати». «Позитивна мати» високо оцінює себе як матір,

дуже добре оцінює і батька дитини, не відчуває до нього негативних емоцій, попри статус самотньої матері. Любов до дитини ґрунтується її безумовному прийнятті. «Свідома мати» має високий ступінь усвідомленості цінності сім'ї, її ставлення до материнства цілком позитивне. «Традиційна мати» виховує своїх дітей, орієнтуючись на визнані в суспільстві норми та традиції. Вона не має чіткого уявлення про материнську любов, але не соромиться цього, прагне виразити її по-різному. Батька дитини, як і себе, оцінює досить негативно, проявляє до нього негативні почуття.

Р. В. Овчарова та співавт. [8] материнство розглядають як систему усвідомлених ставлень матері до материнства в цілому, до себе як матері, материнської ролі і своєї дитини, що виявляються в материнській позиції, стилі сімейного виховання та відповідальності. Образ ідеального батька формується у свідомості самотньої матері ясно й чітко. Для своїх дітей такі матері прагнуть бути сильними, практичними, відповідальними, виявляти повагу до них, хвалити і допомагати у всьому, приділяти більше часу вихованню, навчанню своїх дітей. Особливості виконання основних функцій по вихованню дітей у неповній сім'ї залежить від рівня усвідомленості материнства: чим вище рівень усвідомленості, тим більше поведінка матері наближена до поведінки жінки, яка виховує дитину разом з чоловіком, що дозволяє компенсувати його відсутність в неповній сім'ї.

У дослідженні К. П. Гавриловської та співавт. [3] проведено аналіз образу сім'ї у свідомості жінок із різними соціальними статусами. Виявлено, що у свідомості молодих жінок, які перебувають в офіційному шлюбі, образ сім'ї розкривається через почуття впевненості та щастя, а уявлення про сім'ю відображаються за допомогою позитивних емоцій. Основу образу сім'ї розлучених жінок складають, переважно, негативні емоційні переживання. Самотні матері значимим у образі сім'ї вважають емоційний комфорт та підтримку один одного. Жінки із соціальним статусом «вдови» основними категоріями уявлень про сім'ю обирають такі, що характеризують позитивний емоційний стан.

Жінки, що самостійно виховують дітей, стикаються з великою кількістю проблем та труднощів. Однією з таких проблем є неоднозначне ставлення суспільства до них.

Я. Е. Болдовою [2] було проведено дослідження з метою вивчення ставлення різних вікових категорій населення до самотніх матерів. Результати дослідження свідчать про те, що представники старшого покоління сприймають самотню матір як дівчину-школярку, яка рано почала самостійне життя через відсутність належної уваги з боку своїх батьків. На думку молоді, самотня матір – це сильна жінка, котра готова до подолання різного роду перешкод. Разом із тим, всі досліджувані переконані, що самотня матір безвідповідально підходить до задачі народження та подальшого виховання дитини. Переважна більшість самотніх матерів характеризуються як бідні та залежні від державних виплат. Частина досліджуваних старшого віку визнає значимість батька у вихованні дітей, оскільки присутність чоловіка необхідна для формування багатьох якостей у дитини, підтриманні дисципліни, демонстрації важливих моделей та зразків чоловічої поведінки. Чоловіки, згідно результатів дослідження, не вірять у здатність самотньої матері виховати повноцінну особистість. Отже, у різних поколінь уявлення про самотніх матерів різняться. Молодь більш толерантна до існування неповних сімей, в той час як старше покоління схильється до осуду цього явища.

І. Ф. Дементьєва [5] вважає, що у суспільстві існує негативний стереотип щодо самотньої матері, її порядність автоматично ставиться під сумнів. Специфіка пострадянського менталітету така, що у дитини обов'язково повинні бути наявні батько та матір.

С. С. Данилова [4] наводить такі результати своїх досліджень: половина респондентів позитивно налаштована до самотніх матерів, третина виражають нейтральне та байдуже ставлення, лише невелика кількість учасників дослідження засуджують таку категорію жінок. Разом з тим, автором було відмічено і гендерні відмінності у оцінці та ставленні до самотніх матерів: жінки більш позитивно ставляться до самотніх матерів, ніж чоловіки.

Узагальнюючи результати емпіричних досліджень, можна стверджувати, що на ставлення до самотніх матерів впливають вік та стать досліджуваних. Молодь більш толерантна до існування самотнього материнства. Варто відмітити наявні у суспільстві негативні стереотипи щодо самотніх матерів.

Ми також припускаємо, що ставлення до самотніх жінок, особливо до тих, що самостійно виховують дітей, буде радше негативним. Причиною цього можуть бути негативні гендерні стереотипи й упередження щодо жіночої долі. Формування таких стереотипів почалося досить давно. У давні часи жінка не мала жодного права обирати свою долю, вона існувала лише в якості дітородної сили, що мала збільшувати могутність роду. Століттями рішення про заміжжя приймалося близькими родичами, статусними особами – але не самою жінкою. Нині жінки мають право обирати: бути в шлюбі чи бути на самоті. Все більш привабливим виглядає другий варіант: жінка в сучасному світі далеко не завжди потребує матеріальної підтримки чоловіка, вона має роботу, достатньо сильна й врівноважена для того, щоб самостійно виховати дитину. Але як реагує на цей її вибір соціальне оточення? Дуже рідко реакція є схвальною чи позитивною.

У колективному несвідомому все ще зберігається неусвідомлений осуд жіночої самотності, перебування в шлюбі є соціально бажаним, а самотні жінки зазнають страждань через неприйняття їх вибору, через знецінення будь-яких досягнень, якщо вони не підкріплені «штампом в паспорті». Одна з причин негативного ставлення до самотніх жінок – заперечення їх суб'єктності у виборі своєї долі. Сучасний соціум формально дає жінці право на самотність, але робить її існування максимально дискомфортним, – через насмішки, скепсис, іронію, співчуття. Відсутність родини спільнотою часто сприймається як «покинутість», непотрібність жінки. Тому, щоб уникнути самотності, жінки є більш гнучкими у стосунках, вони готові чекати, пробачати чоловіків, сподіватися на зміну їх почуттів, боротися за це. Іноді це очікування і боротьба тривають все життя. Жінки рідко обирають самотність усвідомлено. Зазвичай, так складаються умови та обставини життя. Саме тому розлучення є одним із найстрашніших стресових переживань для жінки, – його супроводжує не лише страх перед самотністю, але і страх негативного ставлення від соціуму, – а це спричиняє втрату почуття соціального благополуччя.

Ставлення до самотньої матері досить негативне (від жалості до зневаги): соціум не давав дозволу цій жінці бути матір'ю, не відбулися всі необхідні традиційні ритуали (сватання, весілля тощо). Через це самотні матері, переважно, прагнуть повного об'єднання зі своєю дитиною, концентруються на ній через прагнення створити разом із дитиною самодостатній світ. Паралельно вони продовжують пошуки чоловіка – щоб позбавитися стигми незаміжньої.

У ставленні до самотньої розлученої матері чи вдови соціум більш поблажливий; спільнота була свідком дотримання шлюбних традицій, батько дитини (дітей) відомий, тому свобода розлученої жінки чи вдови сприймається як трагічна випадковість, а не як результат вільного вибору, через це рівень негативу по відношенню до таких жінок значно менший.

Соціально бажаним є вступ у новий шлюб для всіх категорій самотніх матерів. Проте реалізувати це складно: звичка ставити дитину на чільне місце в своєму житті заважає самотнім матерям будувати стосунки в новій родині, травматичне переживання зради або смерті попереднього партнера змушує бути обережними і відверто заважає робити нового чоловіка центром і смислом свого життя [10]. Крім того, ми припускаємо, що започаткувати нову родину самотнім матерям важко і через те, що їх досить негативно сприймають чоловіки, потенційні шлюбні партнери.

Ми вирішили дослідити психосемантичні характеристики образу самотніх матерів у свідомості чоловіків. У основу дослідження покладено припущення про те, що чоловіки до образу самотньої матері схильні включати переважно негативні або нейтральні характеристики. Збір емпіричного матеріалу було проведено І. І. Базиліук, студенткою VI курсу спеціальності «Психологія» ЖДУ ім. Івана Франка під керівництвом К. П. Гавриловської.

Методологія. Методом дослідження обрано асоціативний експеримент. Він, як і всі психосемантичні методи, дозволяє вивчити генезис, будову й функціонування індивідуальної системи значень, що визначає сприйняття суб'єктом світу, інших і самого себе. Головними перевагами асоціативного експерименту є його простота, зручність у застосуванні, можливість проведення з великою групою досліджуваних одночасно. Досліджувані працюють зі значенням в «режимі вживання», що дозволяє виділяти і деякі неусвідомлювані компоненти значення. Метод дозволяє дослідити як когнітивні структури, що стоять за мовними значеннями, так і індивідуальні особливості досліджуваних, їх особистісні змісти. Вибіркова сукупність нашого дослідження включає 100 чоловіків, мешканців міста Житомир віком від 25 до 45 років із різними соціальними статусами.

В процесі нашого дослідження учасникам було запропоновано дати по 10 асоціацій на слово-стимул «самотня мати». Завершальним етапом процедури дослідження була обробка слів-асоціацій, які продукували учасники в асоціативному експерименті. Обробка отриманих даних здійснювалася методом контент-аналізу.

Результати та їх аналіз. Всього досліджувані надали 1000 асоціацій на слово-стимул «самотня мати». Після якісного аналізу ми виявили чотири групи слів-асоціацій:

- «негативні емоції та стани» (злість, депресія, страх, спустошена, гнів) – 45 %;
- «маскулінність» (сильна, «мужик», різка, впевнена) – 24 %;
- «відповідальність» (тягар, труднощі, ноша) – 17 %;
- «образливі та лайливі епітети» (некрасива, недоглянута, секонд-хенд) – 14 %.

Досліджувані серед усіх асоціацій не назвали жодної, яка має позитивне емоційне забарвлення, відображає радість материнства, характеристики щасливої жінки-матері тощо. Значну кількість слів-асоціацій, що позначають негативні емоції та стани (45 %) ми можемо пояснити, зокрема, дією захисного механізму проєкції (коли власні негативні переживання чоловіків (гнів, злість) приписуються тим самотнім жінкам, на яких вони, власне і спрямовані. Чоловіки вважають таких матерів депресивними, пригніченими, сумними через розуміння тягару від необхідності власними силами забезпечувати усім необхідним себе і дітей.

Самотнім матерям приписуються маскулінні характеристики (позитивні чи негативні – але це суто чоловічі характеристики – сила, впевненість). Самотні матері переважно самотні в екзистенційному розумінні. Навіть, якщо зрідка їм допомагають друзі, родичі, ніхто не розв'яже за них щоденні побутові й психологічні проблеми. Самотня мати – метафорично – тримає небо над головами своїх дітей. Тому такі жінки і реально, і у масовій чоловічій свідомості, є дуже сильними особистостями, які самостійно здатні вирішити безліч проблем. Але чи виникає у чоловіків бажання стати партнером людини, яка ніби-то, ні в чому допомоги і не потребує, навпаки – все може вирішити сама? Саме приписування самотнім жінкам суто маскулінних рис є однією з причин складнощів у створенні ними нової сім'ї.

Самотні жінки у сприйманні чоловіків виглядають заклопотаними, втомленими, такими, що втратили свою жіночність, стали схожими на «мужика». Материнство самотніх жінок сприймається чоловіками, власне, як тягар, що позбавляє можливостей для самореалізації.

Щодо особливостей встановлення самотніми матерями соціальних контактів, то, на думку чоловіків, самотні жінки характеризуються замкнутістю, конфліктністю, принциповістю. Образ самотніх матерів у свідомості чоловіків включає й характеристики зовнішнього вигляду жінки. Досліджувані описують його такими образливими асоціаціями: «недоглянута», «не любить себе», «секонд-хенд». Слід відзначити, що кількість та «брудність» лайливих епітетів по відношенню до самотніх матерів – це єдине, що відрізняє відповіді чоловіків із різними соціальними статусами – чоловіки із низькими соціальними статусами більш агресивні у своєму ставленні до самотніх жінок.

Висновки. Отже, узагальнюючи результати дослідження, можна сказати, що самотні матері асоціюються переважно з негативно забарвленими емоціями та станами, проявом заклопотаності у соціальній взаємодії та маскулінністю. Самотня мати у свідомості чоловіків маскулінна, заклопотана, пригнічена; ставлення до неї, переважно, негативне, чи, навіть, приховано-агресивне. Зважаючи на результати нашого дослідження, можна говорити, що проблема соціального благополуччя самотніх жінок у нашій країні є досить актуальною. Держава може приймати гарні закони про захист материнства й дитинства, про толерантність до різних груп населення, про можливості самореалізації для всіх категорій громадян. Проте це не гарантує суб'єктивного відчуття щастя і психологічного благополуччя тим жінкам, чия доля відрізняється від стереотипізованих, загальноприйнятих уявлень. Ми вбачаємо перспективи нашої роботи у продовженні емпіричних досліджень проблеми жіночої самотності, її причин та особливостей суб'єктивного переживання; у підготовці та реалізації просвітницької роботи; а також у проведенні групової консультативної роботи з жінками, що обрали самотність як спосіб реалізації своєї суб'єктності.

Висловлюємо вдячність своїм колегам та студентам з Житомирського державного університету ім. Івана Франка та Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, які допомагали у проведенні дослідження та надихали на творчі пошуки.

Список літератури

1. Батурич Н. А., Башкатов С. А., Гафарова Н. В. Теоретическая модель личностного благополучия // Вестн. ЮУрГУ, Сер.: Психология. – 2012. – Т. 6, № 4. – С. 4–14.
2. Болдова Я. Е. Взаимосвязь социальной защиты населения и социальной работы // Формы и методы социальной работы в различных сферах жизнедеятельности: материалы II Междунауч.-практ. конф. – Улан-Удэ, 2013. – С. 63–65.
3. Гавриловська К. П., Базилюк І. І. Образ сім'ї в свідомості молодих матерів із різними соціальними статусами // Молодий вчений. – 2016. – Вип. 40, № 12. – Р. С. 202–206.
4. Данилова С. С. Одинокое материнство в общественном мнении // Социс. – 2009. – № 5. – С. 138–141.
5. Дементьева И. Ф. Негативные факторы воспитания детей в неполной семье // Социс. – 2001. – № 11. – С. 108–113.
6. Костина Е. Ю. Социальное благополучие и социальная безопасность в условиях глобализации современного общества // Universum: Общественные науки: электрон. научн. журн. – 2015. – Вип. 16, № 6. URL: <http://7universum.com/ru/social/archive/item/2277>.
7. Мягкова М. А. Психологические типы одиноких матерей // Педагог. образование в России. – 2012. – № 6. – С. 194–198.
8. Овчарова Р. В., Мягкова М. А. Психологические особенности материнства в неполной семье // Теория и практика общественного развития. – 2013. – № 2. – С. 63–65.
9. Разинский Г. В. Факторы, определяющие социальное благополучие/неблагополучие в современном городе // Власть. – 2014. – № 6. – С. 136–140.
10. Хамитов Н. В. Философия одиночества. Опыт вживания в проблему. – К.: Наук. думка, 1995. – 60 с.

СОЦИАЛЬНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ ОДИНОКИХ ЖЕНЩИН В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

К. П. Гавриловская, Л. Н. Фальковская, Л. В. Музычко (Житомир, Киев)

Целью данной работы является изучение факторов социального благополучия одиноких женщин. Выявлено, что большое значение для переживания социального благополучия имеет социальная среда, в которой находятся одинокие женщины, отношение к ним со стороны окружающих. Проведено эмпирическое исследование в рамках психосемантического подхода. Результаты исследования показывают наличие негативного отношения мужчин к одиноким женщинам, воспитывающим одного ребенка или нескольких детей. Существует необходимость продолжить данное исследование с целью выявить субъективные переживания одиноких женщин по поводу своего одиночества. Ценность данного исследования состоит в выявлении низ-

кого уровня толерантности и принятия по отношению к одиноким женщинам, что требует поиска путей исправления этой ситуации.

Ключевые слова: социальное благополучие, одиночество, одинокая женщина, одинокая мать, образ одинокой матери, маскулинность, негативные эмоции.

SOCIAL WELL-BEING OF SINGLE WOMEN IN THE MODERN WORLD

K. P. Havrylovskaya¹, L. M. Falkovska¹, L. V. Muzychko² (Zhytomyr, Kyiv; Ukraine)

¹Zhytomyr state university named after Ivan Franko;

²Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman

The aim of the work is to identify the factors of social well-being of single women. It has been revealed that social environment, in which there are single women with others' attitude towards them, is of great importance for experiencing social well-being. An empirical study has been carried out within the psychosemantic approach. The results of the study show a negative attitude of men towards single women who bring up one child or several children. There is a need to continue this study in order to identify the subjective experiences of the single women themselves about their loneliness. The value of this study lies in the identification of the problem of a low level of tolerance and acceptance towards single women, which requires searching the ways to improve this situation.

Key words: social well-being, loneliness, single woman, unmarried mother, unmarried mother's image, masculinity, negative emotions.

УДК 304.44

Надійшла 28.08.2017

М. Ф. ГОЛОВАТИЙ¹, О. М. ХОЛІЧ² (Київ)

ПСИХОЛОГІЯ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ РАДИКАЛЬНИХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СТОЛІТТЯ

¹ Міжрегіональна академія управління персоналом;

² Інститут післядипломної освіти Національного медичного університету
ім. О. О. Богомольця <m.f.holovaty@ukr.net> <o.m.hol@ukr.net>

Досліджується психологія здоров'я як складна, багатоаспектна проблема суспільного буття, розв'язання якої значною мірою залежить від характеру, стану та практичної реалізації державної політики у цьому плані. Робиться акцент на тому, що у сучасних умовах глобалізованого суспільного розвитку психічне здоров'я дається взнаки як фактично загальносвітового масштабу феномен. Поліпшити його, певною мірою зменшити негативний вплив на життя та діяльність мільйонів людей вдається можливим лише за умов спільних зусиль країн і народів, посилення уваги до забезпечення сталого суспільного розвитку, оскільки стан психічного здоров'я детермінується економічними, політичними, соціальними, духовно-моральними та іншими факторами. Підкреслюється, що позитивна і активна діяльність людини визначальною мірою обумовлена станом її психічного здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, психологія здоров'я, державна політика щодо сталого суспільного здоров'я, психологія особистості.

Вступ. Поняття здоров'я загалом, як відомо, має надто багато специфічних аспектів біологічного, соціального, соціопсихологічного та іншого характерів. Проте нині, в умовах потужних соціальних та інших загальносвітових, глобалізаційного характеру трансформацій, кризових явищ, суспільних катаклізмів на перший план об'єктивно виступає не стільки біологічне, скільки психологічне здоров'я. Тобто проблема психічного здоров'я нині постала як загальносвітова, глобалізаційного характеру проблема.